

Marta Mironowicz

Przekroczenie uprawnień przez funkcjonariuszy publicznych

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 3(15), 93-99

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AUTOR

mgr Marta Mironowicz
m.mironowicz@aon.edu.pl

PRZEKROCZENIE UPRAWNIEŃ PRZEZ FUNKCJONARIUSZY PUBLICZNYCH

Bezpieczeństwo w swym podstawowym znaczeniu stanowi fundament rozwoju ludzi, kraju oraz narodów, a dla jednostki ludzkiej jest wartością nadrzędną. Nad zapewnieniem bezpieczeństwa obywateli w kraju czuwają liczne instytucje, służby, inspekcje oraz stráže. W ramach ich działalności przysługuje im szeroki wachlarz uprawnień władczych, który wymusza na funkcjonariuszach publicznych zarówno konieczność uzyskania szczególnie specjalistycznej wiedzy, jak i ostrożność w sięganiu po pewne przywileje oraz atrybuty posiadanej przez nich władzy, gdyż obciążeni są obowiązkiem poszanowania godności ludzkiej oraz respektowania i ochrony praw człowieka. Wszelkie udowodnione przekroczenie uprawnień skutkuje pociągnięciem funkcjonariusza do odpowiedzialności dyscyplinarnej, a w poważniejszych przypadkach nawet karnej. We wszystkich służbach funkcjonariusze, dokonując czynności porządkowych, wchodząc w relację z obywatelami, muszą tak prowadzić podjęte czynności, aby w jak największym stopniu nie naruszyć dóbr osobistych jednostki. Przysługujące funkcjonariuszom pewne uprawnienia władcze oraz możliwość stosowania środków przymusu bezpośredniego (ŚPB) stwarzają okazję do ich ingerencji w zasadnicze prawa i wolności jednostki ludzkiej, co powoduje konieczność stawiania funkcjonariuszom wysoce rozwiniętych wymogów moralnych oraz etycznych. Funkcjonariusze publiczni obciążeni są kontrolą społeczną, muszą przestrzegać nie tylko zasad i norm wynikających z charakteru ich służby, lecz także podlegają konieczności przestrzegania zasad powszechnie funkcjonujących w społeczeństwie. Dlatego jakiegokolwiek naruszenie przez nich którejs z norm, jakiej zobowiązali się przestrzegać przez wzgląd na specyfikę zawodu oraz jego służebny charakter, może powodować obniżenie poziomu lub utratę zaufania społecznego.

Pełnienie funkcji publicznej nieodzownie powiązane jest z bezpośrednim wykonywaniem władzy oraz czuwaniem nad przestrzeganiem przepisów prawa przez obywateli. Praca funkcjonariuszy publicznych związana jest z wydawaniem pewnych poleceń, rozkazów, a także dokonywaniem kontroli osobistych, czy też przeszukaniem bagażu w celu zapobieżenia aktom prowadzącym do łamania przepisów prawa. Funkcjonariusze sprawują pewien rodzaj władzy nad obywatelami, co wynika z charakteru ich pracy. Niemniej należy pamiętać, iż podejmowane czynności służbowe –

porządkowe winny być prowadzone zgodnie z etyką zawodową, a także nie powinny doprowadzić do naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka i obywatela.

Zarówno Policja, jak i Straż Graniczna stanowią jedną ze służb, których zadaniem jest stanie na straży bezpieczeństwa wewnętrznego kraju, a w szczególności jego porządku publicznego¹. Formacje te realizują szereg zadań, które pozwalają na zagwarantowanie oraz utrzymanie tego stanu. Aby przeciwstawić się zagrożeniom oraz je zwalczać, w szczególności te powodowane przez człowieka oraz podejmować adekwatne środki zapobiegawcze mające służyć przeciwdziałaniu niepożądanym zdarzeniom, kluczowe jest przeprowadzanie analizy stanu bezpieczeństwa². Obie formacje mają za zadanie gwarancję bezpieczeństwa zarówno kraju – bezpieczeństwa wewnętrznego – jak i tego jednostkowego, czyli bezpieczeństwa obywateli. W tym celu z chwilą wystąpienia zagrożenia funkcjonariusze tych służb w ramach wykonywanych przez nich obowiązków oraz czynności służbowych mają prawo dokonywać zatrzymania, przeszukania, kontroli osobistej oraz kontroli bagażu, a także mogą wylegitymować obywatela zakłócającego porządek publiczny i stwarzającego zagrożenie. Podejmowane czynności mają na celu zarówno eliminację zagrożeń, jak i przywrócenie pożądanego stanu rzeczy. Funkcjonariusze Policji, dokonując legitymowania, kontroli osobistej oraz zatrzymania, działają w ramach swych uprawnień z poszanowaniem godności i praw jednostki ludzkiej. Te same obowiązki ciążyą na funkcjonariuszach SG dokonujących np. kontroli osobistej obywateli albo ich bagażu podczas odpraw lotniczych lub kontroli na przejściach granicznych.

Zarówno funkcjonariusze Policji, jak i funkcjonariusze Straży Granicznej w ramach wykonywanych przez siebie czynności służbowych, mogą wykorzystywać środki przymusu bezpośredniego oraz w ściśle określonych przypadkach używać broni palnej. Stosowanie ŚPB ma na celu wymuszenie podporządkowania się przez osobę podejrzaną. Zastosowane środki muszą być adekwatne do zaistniałej sytuacji, ponieważ w innym wypadku może dojść do przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy i naruszenia praw człowieka.

W dzisiejszym świecie media, w szczególności te lokalne, dość często donoszą o przypadkach nadużycia władzy przez funkcjonariuszy publicznych. Szczególnie podkreśla się, iż nadużywają oni w nadmierny sposób względem obywateli środków przymusu bezpośredniego. W konsekwencji w licznych przypadkach dochodzi do powstania poważnych obrażeń ciała u osób, wobec których zostały podjęte czynności. Wnikając głębiej w pro-

¹ R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo Narodowe Polski XXI wieku wyzwania i strategię*, Bellona, Warszawa, 2006, s. 350.

² B. Hołyst, *Policja na świecie, Wydanie I*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa, 2011, s. 93.

blem można znaleźć informacje, iż największa liczba spraw odnoszących się do przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy dotyczy osób zatrzymanych, wobec których doszło do nadużycia ŚPB, dotkliwych pobić oraz stosowania niedozwolonych metod mających na celu wymuszenie złożenia określonych zeznań, a także przyznania się do zarzucanego danej osobie czynu³.

Funkcjonariusze Policji, podejmując się wszelkich działań w ramach obowiązków służbowych, mają zarówno powinność poszanowania wszelkich praw i godności ludzkiej, jak i respektowania oraz ochrony praw człowieka i obywatela, przede wszystkim wyrażającą się w⁴:

- przestrzeganiu prawa każdej jednostki ludzkiej do życia;
- kategorycznym zakazie stosowania lub akceptowania tortur, a także nieludzkiego lub poniżającego i uwłaczającego godności ludzkiej traktowania lub karania.

Uprawnienia funkcjonariuszy SG względem człowieka zostały nadane im na mocy praw określonych w art. 11. *Ustawy o Straży Granicznej*. Należy mieć jednak na uwadze, iż czynności, do których wykonywania funkcjonariusze posiadają pełne prawo w ramach pełnionych obowiązków służbowych, muszą być przeprowadzane w sposób jak najmniej godzący i naruszający dobra osobiste człowieka, względem którego zostały zastosowane⁵.

Zarówno funkcjonariusze Policji, jak i Straży Granicznej działają w ramach formacji funkcjonujących na zasadach instytucji, które mają obowiązek oraz ponoszą pełną odpowiedzialność za respektowanie praw ściśle określonych w strukturach państwowych⁶. Państwo prawa istniejące na zasadach sprawiedliwości charakteryzuje się przestrzeganiem i stosowaniem zasad sprawiedliwości społecznej, demokratyzacji oraz rządów więszości. Prawo w demokratycznym społeczeństwie stanowi pewien porządek państwa, a także daje gwarancję poszanowania godności osobistej każdego człowieka i obywatela, którą funkcjonariusze służb mundurowych mają za zadanie respektować, jak również reagować i przeciwdziałać sytuacjom, gdy dochodzi do naruszenia czyjejs godności⁷. Funkcjonariusze Policji oraz SG stanowią instrument siły funkcjonujący wewnątrz państwa. Działania podejmowane przez policjantów, czy też pograniczników, winny

³ <http://www.sprawy-generalne.brpo.gov.pl/szczegoly.php?pismo=1766735> [dostęp: 28.06.2014].

⁴ http://www.zespolszkolnr2.rzeszow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1117:etyka-zawodowa-w-pracy-policjanta&catid=169:innowacja-prawno-policyjna&Itemid=249 [dostęp: 10.05.2014].

⁵ *Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej*, art. 11, ust. 1a, Dz. U. z 2011 r., nr 116, poz. 675, z póź. zm.

⁶ M. Stefański, *Etyka zawodowa policjanta*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Słupsku, Słupsk, 1996, s. 7.

⁷ Tamże, s. 7.

być etyczne i zgodne z prawem, ponieważ stanowią pewną gwarancję bezpieczeństwa. Współdziałanie Policji i Straży Granicznej ze społeczeństwem nie jest jedynie zależne od funkcjonariuszy oraz ich postawy etyczno-zawodowej. Ich współpraca w głównej mierze zależna jest od pewnych uwarunkowań. Przestrzeganie naczelnych wartości, służba wobec społeczeństwa, nietypowy charakter służby oraz ciągłe ryzyko zawodowe i wyjątkowa odpowiedzialność sprawiają, iż pełnienie funkcji funkcjonariusza publicznego wymaga od kandydatów szczególnych predyspozycji osobowościowych⁸.

Kwestie reguł postępowania oraz zasad etyki zawodowej w służbach mundurowych, a także odpowiedzialności dyscyplinarnej często wiązane są ze sobą podczas rozpatrywania sytuacji, w których dochodzi do naruszenia wyżej wspomnianych zasad. Nie budzi wątpliwości fakt, iż naruszenie pewnych zasad stanowi w większości przypadków podstawowe kryterium pociągnięcia do odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy służb mundurowych. Dlatego też policjant, wykonując jakiegokolwiek zadanie służbowe, musi przede wszystkim, działając w nadanych mu granicach, przestrzegać prawa⁹.

Zarówno policjantom, jak i funkcjonariuszom Straży Granicznej realizującym czynności wynikające z podjętej przez nich służby, przysługuje wiele uprawnień, do których m.in. zaliczyć możemy: możliwość przeprowadzenia pewnych czynności związanych z próbą ustalenia tożsamości osoby – w postaci legitymowania, jak również przeszukanie lub zatrzymanie osoby. Niemniej niezwykle istotną sprawą przy wykonywaniu tych czynności porządkowych jest pełna rozważa ze strony funkcjonariuszy, aby podczas ich wykonywania nie doszło do nadużycia władzy oraz pogwałcenia praw i wolności obywatela, gdyż konsekwencje tych czynów mogą być bardzo poważne¹⁰. Konieczne jest tu podkreślenie, że za zawinione i celowe przekroczenie uprawnień lub niepodporządkowanie się wykonaniu obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawa funkcjonariuszowi grozi odpowiedzialność dyscyplinarna, której kwestie uregulowane są w przypadku policjantów w art. 132. *Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*, a w przypadku funkcjonariuszy SG w art. 134. i art. 135. *Ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej*¹¹. Za przekroczenie uprawnień służbowych lub niedopełnienie pewnych obowiązków funkcjonariuszowi grożą sankcje karne określone w art. 231. par. 1 i 3 Kodeksu karnego¹²

⁸ Tamże, s. 7.

⁹ P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Pile, Piła, 2013, s. 5.

¹⁰ <http://gazeta.policja.pl/997/inne/tylko-sluzba/87020,Sad-wyznaczyl-granice-odpowiedzialnosc-Nr-96-032013.html> [dostęp: 28.06.2014].

¹¹ Tamże.

¹² *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553, art. 231, § 1: *Funkcjonariusz publiczny, który przekraczając swoje uprawnienia lub nie do-*

oraz kary dyscyplinarne określone w ustawach regulujących funkcjonowanie oby formacji (tabela 1).

Tabela 1. Katalog kar dyscyplinarnych funkcjonujących w Policji i Straży Granicznej

KATALOG KAR DYSCYPLINARNYCH	
POLICJA	STRAŻ GRANICZNA
<ul style="list-style-type: none"> • nagana; • zakaz opuszczania wyznaczonego miejsca przebywania; • ostrzeżenie o niepełnej przydatności do służby na zajmowanym stanowisku; • wyznaczenie na niższe stanowisko służbowe; • obniżenie stopnia; • wydalenie ze służby. 	<ul style="list-style-type: none"> • upomnienie; • nagana; • surowa nagana; • nagana z ostrzeżeniem; • ostrzeżenie o niepełnej przydatności do służby na zajmowanym stanowisku; • wyznaczenie na niższe stanowisko służbowe; • obniżenie stopnia; • ostrzeżenie o niepełnej przydatności do służby; • wydalenie ze służby.

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 134. *Ustawy o Policji* oraz art. 136. *Ustawy o Straży Granicznej*.

Aby nie dopuścić do sytuacji, w której mogłoby dojść do przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy podczas wykonywania przez nich zadań służbowych, konieczne jest spełnienie priorytetowego warunku, jakim jest podstawa prawna i faktyczna podjętych czynności. Dodatkowym wyznacznikiem jest konieczność realizacji czynności służbowych zgodnie z przepisami prawnymi i w sposób ściśle przez nie określony. Przekroczenie któregokolwiek z warunków postępowania funkcjonariusza podczas wykonywania czynności może skutkować tym, iż podjęte przez niego działania będą bezprawne i zagrożone karą zastosowaną względem funkcjonariuszy.

Każdy funkcjonariusz publiczny winien pamiętać, iż zobowiązany jest do szanowania wszelkich praw i wolności człowieka. Konieczne jest, aby zawsze miał na względzie, iż każdy człowiek posiada niezbywalne prawo do życia, wolności oraz bezpieczeństwa. Praca funkcjonariuszy to w głównej mierze praca z ludźmi i dla ludzi. Dlatego istotne jest, aby w relacjach osobistych zawsze dbać o szacunek względem drugiej osoby oraz o wyso-

pełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3, § 3: Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa nieumyślnie i wyrządza istotną szkodę, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

ką kulturę osobistą. Często w społeczeństwie funkcjonuje metoda wzajemności. W tym przypadku przejawia się ona na płaszczyźnie relacji oraz odbioru pewnych zachowań. Jeśli funkcjonariusz podczas przeprowadzanych czynności okaże nie tylko szacunek i zrozumienie, lecz także wykaże się dużą empatią, wtedy uda mu się uzyskać przychyłność społeczeństwa, jego szacunek oraz uznanie dla tego co robi.

Bibliografia

1. Hołyst B., *Policja na świecie, Wydanie I*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa, 2011.
2. Jakubczak R., Flis J., *Bezpieczeństwo narodowe Polski XXI wieku. Wyzwania i strategię*, Bellona, Warszawa, 2006.
3. Józwiak P., Opaliński K., *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Piła, Piła, 2013.
4. Stefański M., *Etyka zawodowa policjanta*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Słupsku, Słupsk, 1996.

Akty prawne

1. *Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej*, Dz. U. z 2011 r., nr 116, poz. 675, z póź. zm.
2. *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*, Dz. U. z 2011 r., nr. 287, poz. 1687.
3. *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553, z póź. zm.

Źródła internetowe

1. <http://gazeta.policja.pl/997/inne/tylko-sluzba/87020,Sad-wyznaczyl-granice-odpowiedzialnosc-Nr-96-032013.html>.
2. <http://www.sprawy-generalne.brpo.gov.pl/szczegoly.php?pismo=1766735>.
3. http://www.zespolszkolnr2.rzeszow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1117:etyka-zawodowa-w-pracy-policjanta&catid=169:innowacja-prawno-policyjna&Itemid=249.

EXCEEDING POWERS BY PUBLIC OFFICERS

Abstract: With the passage of time and development of society, the number of public security and safety threats has grown, which resulted in the increase of the public officers' powers, and thus the practice of breaching these authorities leading to the violation of citizens' fundamental rights and freedoms. The abuse of power by public officials is a crime. In order to maintain a full balance between rational use of powers and their use towards citizens, any actions taken should be monitored, e.g. greater restrictions or penal sanctions imposed on officers in order to work out a greater sense of the need to respect human dignity and enhance the security of an individual.